

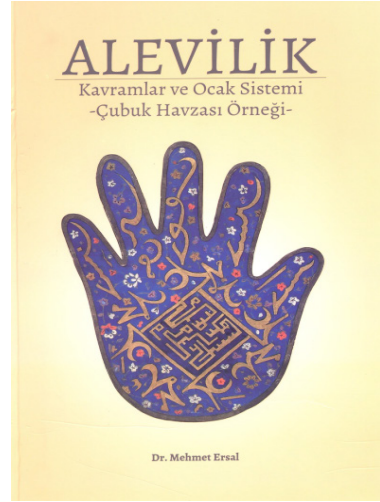
Dr. Mehmet Ersal, Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi -Çubuk Havzası Örneği-, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları. ISBN 978-975-507-279-1

Serkan KÖSE*

DOI: 10.12973/abked.81.007

Dr. Mehmet Ersal tarafından hazırlanan “Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi -Çubuk Havzası Örneği-” başlıklı çalışma, 2016 Ocak ayında basılmıştır. Eser, yazarın doktora tezinin kitaplaştırılmış şeklidir ve toplamda 583 sayfalık hacme sahiptir. Uzun yıllar Alevilik üzerine alan araştırmaları yapan ve Halk Bilim alanında çalışan bir akademisyen olarak Ersal, Alevilikle ilgili başta yüksek lisans ve doktora tezi olmak üzere birçok makale ve bildiri yazmıştır.

Mehmet Ersal, çalışmanın Giriş Bölümünde, araştırmanın amacı, konusu, yöntemi ile ilgili bilgiler verdikten sonra Alevilikle ilgili yapılacak alan çalışmalarında nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği yönünde Alevilikte alan araştırması yapacak araştırmacılara ışık tutması anlamında önemli öneriler getirmektedir. Alevilik çalışmaları konusunda gerek alan gerekse literatür taramasında yaşanan zorluklardan bahseden Ersal, Alevilik araştırmalarında kaynak kişileri de sistematik bir yaklaşımla seçer. Ersal, çalışmasında kaynak kişi olarak geleneksel anlamda Alevi inanç öğretisini yaşayan/yaşatan inanç önderleri, âşıklar ve inançsal kimliğin bir parçası olarak görülen talipleri seçmiştir. Yazar, araştırmada iki farklı derleme usulü belirlemiştir. Bunlardan ilki cem ritüellerinin icra sırasında birden çok kaynak kişinin verdiği bilgiler, ikincisi ise ritüel ortamın dışında yapılan görüşmelerdir.

* Arş. Gör. Nevşehir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Çalışmanın “Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi” başlıklı Birinci Bölümünde, Aleviliğin şemsiye kavram olarak yer alması gerektiği ifade edilmiş; bu hipotez, tarihi ve sosyo-kültürel verilerle desteklenerek ortaya konulmuştur. Eserde, günümüze kadar Alevilik konusunda çalışan birçok araştırmacının görüşlerine de yer verilerek Bektaşilik, Rafizilik, Kızılbaşlık, Vefailik, Haydarilik gibi inanç gruplarının Alevilikle ilişkisi sistematik bir şekilde açıklanmıştır. Bu bölümün alt başlıklarından “Alevi Olarak Adlandırılan Diğer Zümreler” bölümünde Caferilik ve Şia ile Nusayrilik kavramlarının araştırmacılarca Alevilikle sürekli olarak karıştırıldığını ve kavramsal/terminolojik hatanın meydana geldiği ifade edilmiştir. Ersal, bahsedilen dini toplulukların Alevi inancıyla ritüel ve inanç bağlamlarında doğrudan veya dolaylı olarak hiçbir ilgilerinin olmadığını belirtir. Birinci Bölümün diğer bir alt başlığı çalışmanın temel paradigmasını oluşturan “ocak” kavramı üzerinedir. Ersal, Alevilikte ocak kavramını soy özelliği bakımından On iki İmamlara dayanan karizmatik bir inanç önderi etrafında kurulan, kendisine bağlı talip ve hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, temsilcilerine pir, mürşit, dede adı verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan, bazı yörelerde rehber, pir ve mürşit adları şeklinde ifade edilen, takip ettiği bir süreklilik ya da erkân sistemi bulunan inanç sistemi yapılanması olarak tanımlamaktadır. Bu bölümde Alevi inanç sistemindeki ocaklar arası hiyerarşik yapıyı Alevilikle ilgili önde gelen araştırmacıların görüşleri verilerek tartışılır. Daha sonra Alevi ocaklarının teşkilatlanma evreleri tarihsel olarak açıklanır ve “ocak, tekke, dergâh, süreklilik, icazet” kavramları arasındaki ilişki üzerinde durulur. Dolayısıyla eserin Birinci Bölümü Alevilik inancının temel yapı taşları üzerine inşa edilmiş bilgi ve tartışmaların sistemli bir şekilde ele alınıp yorumlanmasından oluşmuştur.

Dr. Mehmet Ersal, çalışmaya konu olan “Çubuk Havzası Alevi Ocakları” başlıklı İkinci Bölümde, günümüze kadar bu bölge üzerine yapılan Alevilik çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Daha sonra çalışmaya konu olan “Seyyid Şah Kalender Veli”, “Seyyid Hacı Ali Turabi”, “Seyyid Cibali Sultan”, “Seyyid Hacı Muradi Veli” ve “Hacı Mehmed Abdal” ocaklarının kültürel ve tarihsel arkaplanları hakkında gerek alan gerek sözlü tarih ve arşiv çalışmalarından elde ettiği bilgilerle açıklamıştır. Ersal çalışmasında, adı geçen ocaklarla ilgili şecere, icazetname, menkıbe metinlerine yer vermiş, ancak sadece arşiv belgelerinden elde edilen verilerin yetersiz olduğunu alan araştırması sırasında yapılan sözlü tarih çalışmasının bu konuda

önemli bilgiler verdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla yazılı kaynakların yetersizliği vurgulanmıştır. Çalışmada, Çubuk Havzası Alevi ocaklarının örgütlenme biçimini şema şeklinde veren yazar, bölgede bulunan ocakların tarihsel süreç içerisinde ve coğrafi uzaklığın da etkisiyle dönem dönem değişime uğradığını belirtmiştir. Ocaklar arası hiyerarşik değişimin inanç sistemini ve dolayısıyla ritüelistik uygulamaları da etkilediğini söyleyen Ersal, ocakların yetkinlik sınırlarının dede-talip topluluklarının dağılımıyla ortaya çıktığını ifade eder.

Eserin “Çubuk Havzası Alevi Ocaklarında Ritüelik Yapı” başlıklı son bölümünün çalışmanın asıl inceleme kısmını oluşturduğu söylenebilir. Çubuk Havzası’nda Alevi inancının geleneksel anlamda yaşamaya devam ettiği ve her yerleşim biriminden en az bir cem erkânının kayıt altına alındığı ifade edilmiş, dolayısıyla alan araştırmasından elde edilen bilgiler bu bölümde bağlama uygun bir şekilde sınıflandırılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bununla birlikte ocaklar arası iç düzen ve inanç farklılıklarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Bölümde, bölgede ocağa bağlı cem evlerinin resimlerinden cem ayınındeki çeşitli ritüelik pratiklere kadar her şey görsellerle desteklenerek verilmiştir.

Sonuç olarak Dr. Mehmet Ersal’ın Çubuk Havzası’nı örnek aldığı eserin günümüze kadar Alevilik üzerine yapılan çalışmalardan en önemli farkı ocak merkezli bir araştırmanın ürünü olması, Aleviliği halk bilim uygulama ve araştırma yöntemlerine bağlı olarak sistematik bir incelemeye tabi tutması, Alevilik konusunda terminolojik birtakım sorunlara çözüm önerileri getirmesi ve ocaklar arası hiyerarşik yapının farklılıklarıyla birlikte ortaklıklarının da irdelenmesi gösterilebilir. Çalışmada Çubuk Havzası Alevi ocaklarının cem ritüellerinin ayrıntılı bir şekilde tasvir ve tahlil edilmesi çalışmanın bir başka özgünlüğünü göstermektedir. Netice itibarıyla, bu türden bir çalışmanın özelde Alevilik, genelde halk bilimi çalışmalarında önemli eksikleri giderdiği söylenebilir.